SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÅRERS FÖRBUND
NATIONAL UNION OF UNIVERSITY STUDENTS IN FINLAND

19.10.2023

Sivistysvaliokunnalle

Kirjallisen lausunnon pyyntö sivistysvaliokunnalta / HE 60/2023 vp (11.10.2023)

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp)

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL kiittää sivistysvaliokuntaa lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksia ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp). Kunnioittavasti SYL lausuu seuraavaa.

Yleisesti lakiehdotuksesta

Hallituksen esityksellä ehdotetaan muutettavaksi lakia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa vähimmäismääräistä kuntoutustukea alennettaisiin nykyiseltä takuueläkkeen tasolta (n. 922 €/kk) vähimmäismääräisen sairauspäivärahan tasolle (n. 822 €/kk) ja ansioiden perusteella maksettavaa korkeampaa tasoa lausuttavana olevan lain 32 §:n 2. mom. mukaiselta tasolta sairausvakuutuslain 11. luvun 1 §:n 2. mom. mukaiselle tasolle. Nuorten kuntoutustuen vähimmäismääräistä tasoa alennettaisiin takuueläkkeen tasolta (n. 922 €/kk) vähimmäismääräisen sairauspäivärahan tasolle (n. 822 €/kk). Näillä muutoksilla saatetaan nuorten kuntoutustuki sekä ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutustuki samalle tasoille muiden kuntoutujien kanssa.

Suomen ylioppilaskuntien liitto pitää ehdotettuja muutoksia kohtuuttomina ja seurauksiltaan vakavina. Niillä heikennetään ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvien sekä nuorten kuntoutukseen osallistuvien taloudellista asemaa hyvin merkittävästi. Kuntoutustuen saajat ovat useimmiten heikossa asemassa olevia henkiöitä, joiden kyky huolehtia omasta pärjäämisestään ja toimeentulostaan on heikko tai vaarassa heikentyä. Kuntoutuspalveluiden ja kuntoutustuen piiriin hakeutuminen on vapaaehtoista ja osoitus siitä, että kuntoutuja tahtoo tehdä voitavansa oman tilanteensa parantamiseksi. Kuntoutustuen korkeampi taso sairauspäivärahaan verrattuna on ollut positiivinen kannuste kuntoutustarpeessa oleville osallistua kuntoutukseen sen sijaan, että hän jäisi passiivisesti työvoiman ulkopuolelle esimerkiksi sairauspäivärahalle tai työttömyysetuudelle.

Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry
Lapinrinne 2, 00180 HELSINKI
Sähköposti: syl@syl.fi
Y-tunnus: 0202339-6S
syl.fi

Leikkauksen myötä sosiaaliturvajärjestelmästä poistuu jälleen yksi harvalukuisista myönteisistä kannusteista, jotka rankaisun sijaan palkitsevat hyödylliseen toimintaan.

Valitettavaa on myös se, että nämä korotetut kuntoutustukitasot on säädetty vasta niinkin hiljattain kuin vuonna 2016 eli ne ovat ehtineet olla voimassa vain muutaman vuoden. Korotettujen tukitasojen vaikutuksia ei ole pystytty näin ollen arvioimaan luotettavasti ennen kuin ne jo poistuvat.

SYL näkee, että erityisesti nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä tulisi ehkäistä kaikin kohtuullisin ja toimivin käytettävissä olevin keinoin. Hallituksen esityksen mukaan korotettujen tukitasojen poistaminen saattaa johtaa siihen, että kuntoutukseen oikeutetun kannuste ottaa kuntoutus vastaan heikkenee ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrä saattaa lisääntyä. SYL huomauttaa, että kielteisen vaikutuksen ei tarvitse olla erityisen voimakas, jotta siitä seuraavien pitkäaikaisten työkyvyttömyyseläkkeiden kustannukset nousevat hallituksen tavoittelemia vuotuisia noin 30 miljoonan euron säästöjä suuremmiksi.

Ammatillisena kuntoutuksena korkeakouluopintoihin osallistuvat kuntoutustuen saajat

Vuonna 2022 yhteensä 3 065 henkeä osallistui korkeakoulutukseen ammatillisena kuntoutuksena. Heistä 847 oli 16-24-vuotiaita ja 1 713 oli 25-34-vuotiaita. Sitä vanhempia oli 505 henkeä, joten suurin osa korkeakouluopintoihin ammatillisena kuntoutuksena osallistuvista on nuoria tai nuoria aikuisia. Näistä kuntoutujista ensisijainen sairauspääryhmä oli tiedossa 2 435 kuntoutujan osalta. Yleisin sairauspääryhmä oli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, jonka perusteella korkeakouluopiskeluun ammatillisena kuntoutuksena osallistui 1 744 henkeä. Hermoston sairauksien perusteella ammatilliseen kuntoutukseen korkeakouluopetuksena osallistui 137 henkeä ja tuki- ja liikuntaelimistön sairauksien perusteella 205 henkeä.

SYLillä ei ole käytettävissä tietoa, miten suuri osa korkeakouluopintoihin ammatillisena kuntoutuksena osallistuvista saa kuntoutustukea vähimmäismääräisenä tai ansioiden perusteella korotettuna. Melko varmasti voidaan kuitenkin todeta, että valtaosa erityisesti nuorista ja nuorista aikuisista saa korkeakouluopintojen aikana ammatillisen kuntoutuksen aikaista kuntoutustukea vähimmäismääräisenä, sillä monilla nuorilla ei ole laajaa aikaisempaa työkokemusta, jonka perusteella kuntoutustukea saisi korotetulla tasolla.

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutustuen sekä nuorten kuntoutustuen vähimmäismääräisen tason alentaminen

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutustuen sekä nuorten kuntoutustuen vähimmäismääräisen tason alentaminen tarkoittaa noin 100 euron, eli noin 10,8 prosentin leikkausta kuukausittaiseen etuuteen. Noin 51 000 kuntoutustuen saajasta noin 15 000 saa vähimmäismääräistä nuorten kuntoutustukea ja noin 15 000 vähimmäismääräistä ammatillisen kuntoutujan kuntoutustukea. Näin ollen tuen vähimmäistason leikkaaminen koskettaa reilusti yli puolta kuntoutustuen saajista.

Ehdotetun tason heikennyksen lisäksi hallituksen esittämät kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien indeksijäädytykset johtavat siihen, että muiden etuuksien ohella kuntoutustuen ostovoima heikkenee ennusteiden mukaan 10,2 prosenttia. Yhteensä nämä leikkaukset tulevat leikkaamaan nuorten (16-29-vuotiaiden) kuntoutukseen osallistuvien sekä ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvien kuntoutustuen ostovoimaa yli 20 prosentilla vuoteen 2027 mennessä.

Tuoreen lokakuussa 2023 julkaistun Eurostudent VIII -tutkimuksen mukaan osaopiskelukykyisen korkeakouluopiskelijan keskimääräiset elinkustannukset ovat 1 039 euroa kuukaudessa. Jos summasta vähennetään velanhoidon sekä lastenhoidon kustannukset, kuukausittaisiksi menoiksi jää 985 euroa. **Nykyinen takuueläkkeen tasolle (n. 922 €/kk) säädetty vähimmäismääräinen kuntoutustuki ammatilliseen kuntoutukseen osallistuville sekä nuorille ei ole ainakaan kaikissa tilanteissa riittänyt kattamaan keskimääräisiä osaopiskelukykyisen korkeakouluopiskelijan menoja.**

Osaopiskelukykyiset saavat keskimäärin perheeltään tai muilta läheisiltään taloudellista apua noin 120 euroa kuukaudessa, joten muilta saadulla tuella on merkittävä rooli osaopiskelukykyisten taloudelliselle pärjäämiselle. Nämä luvut ovat kuitenkin keskiarvoja ja Eurostudent-tutkimusten määritelmä osaopiskelukykyisestä on huomattavasti laajempi kuin kuntoutustuen edellyttämä opiskelu- tai työkyvyn heikentyminen. Näin ollen on mahdollista, että ammatillisen kuntoutuksen piirissä olevien korkeakouluopiskelijoiden kuukausikulut ovat ainakin joissain tilanteissa huomattavasti tutkimuksen näyttämää tasoa korkeammat.

Kuntoutustukea saava ei ole oikeutettu opintotukeen, joten ammatillisena kuntoutuksena korkeakoulussa opiskeleva ei voi turvautua opintolainan nostoon keinona täydentää kuukausittaisen toimeentulonsa vajavaisuutta. Todennäköisesti kuntoutustukea saavalla ei myöskään ole kykyä täydentää toimeentuloaan työskentelyllä, sillä hänen opiskelu- ja työkykynsä on määritelmällisesti heikentynyt tai uhattuna, minkä takia hänet on alunperin hyväksytty kuntoutuksen piiriin.

Tätä taustaa vasten nuorten sekä ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvien saaman vähimmäismääräisen kuntoutustuen leikkaaminen on hyvin ongelmallista ja leikkauksien yhteisvaikutusta voidaan perustellusti pitää kohtuuttomana. Leikkausten kohtuuttomuutta korostaa se, että sen kohteena ovat erityisesti heikossa asemassa jakuntoutustarpeessa olevat henkilöt, jotka vapaaehtoisesti pyrkivät parantamaan omaa asemaansa ja kykyään pärjätä itsenäisesti.

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutustuen ansiotason mukaan maksettavan määrän alentaminen

SYL katsoo, että ammatillisen kuntoutuksen ansiotason mukaan maksettavan korotetun määrän alentaminen on valitettavaa, mutta vaikutuksiltaan huomattavasti vähäisempää kuin edellä kuvatun nuorten ja ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvien kuntoutustuen vähimmäismääräisen tason alentaminen. Lakiehdotuksen mukaan ansiotason mukaan ammatilliseen kuntoutukseen osallistuville maksettavan korotetun kuntoutustuen alentaminen johtaisi noin 3 miljoonan euron säästöön, kun vähimmäismääräisten etuuksien tuoma säästö on noin 30 miljoonan euron luokkaa.

SYL ei pysty arvioimaan ansiotason mukaan ammatilliseen kuntoutukseen osallistuville maksettavan korotetun kuntoutustuen määrän alentamisen vaikutuksia.

Etuusjärjestelmän kannuste kuntoutumiseen poistuu

SYL pitää kielteisenä sitä, että esitettyjen muutosten myötä ammatilliseen kuntoutukseen oikeutettujen ja nuorten kuntoutustarpeessa olevien kannuste osallistua kuntoutukseen poistuu. Kuntoutustuki asettuu niiden myötä samalle tasolle verrattuna vähimmäismääräisiin perusturvaetuuksiin, kuten sairauspäivärahaan ja työttömyystukeen, joten henkilö ei enää koe missään tilanteessa etuusjärjestelmän osalta myönteisä kannustetta pyrkiä parantamaan omaa asemaansa.

SYL huomauttaa, että korotetut kuntoutustuen tasot säädettiin Sipilän hallituskaudella tukemaan ja kannustamaan erityisesti heikossa tilanteessa ja kuntoutustarpeessa olevien henkilöiden asemaa ja pääsyä yhteiskunnan täysivaltaisemmaksi ja itsenäisesti pärjääväksi jäseneksi. Tämän kannusteen poisto heikentää heidän yhtäläisiä mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Välttämätön nuori- ja sukupolvivaikutusten arviointi puuttuu lakiehdotuksesta

SYL on huolissaan siitä, että lausuttavana olevan lakiehdotuksen mukainen leikkaus kuntoutustuen tasoon kohdistuu erityisesti nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Nuorten kuntoutustuen saajat ovat määritelmällisesti 16-19-vuotiaita ja lisäksi ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvista suurin osa on 16-34-vuotiaita. Ammatilliseen kuntoutukseen vuonna 2022 osallistuvista 34 528 hengestä 16-24-vuotiaita oli 16 232 henkeä ja 25-34-vuotiaita 8 107 henkeä.

SYL huomauttaa, että lausuttavana olevan lakiehdotuksen lisäksi useat hallituksen ehdottamat muutokset kohdistuvat nuoriin negatiivisella tavalla. Sosiaalietuuksien leikkausten vaikutukset ovat raskaimpia erityisesti nuoriin ikäluokkiin. Nuoriso- ja opiskelija-asuntojen investointiavustuksesta leikataan hallituskauden aikana yli puolet, ensiasunnon ostajien varainsiirtoverovapautus poistetaan, opiskelijoiden etuuksia leikataan ja etuuksien opintolainapainotteisuutta kasvatetaan ja nuorisotyöstä leikataan. Näiden kaikkien nuoriin ja opiskelijoihin kohdistuvien leikkausten yhteisvaikutusta ei ole riittävällä tavalla arvioitu eikä yhteiskunnan tasoista keskustelua nuoren sukupolven aseman heikkenemisestä ja sitä myötä heidän tulevaisuudessa pärjäämisen edellytyksistään ole ollut mahdollista käydä. **SYL pitää välttämättömänä, että Orpon hallituksen päätösten nuorivaikutuksia arvioidaan ja seurauksiltaan kohtuuttomat ja vakavat päätökset perutaan.**

Muutosten vaikutus tavoitteeseen osaamistason nostosta ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrään

Kuntoutustuen leikkaukset vaikuttavat kielteisesti osaamistason nostoon ja nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen vähentämiseen liittyvien tavoitteiden toteutumiseen.

Koulutusasteen nostamiseksi on keskeistä saada korkeakoulutuksen piiriin erityisesti ne ihmisryhmät, joille opiskelu on vaikeaa tai sen esteenä on jokin tilanne- tai lähtökohtiin liittyvä tekijä. SYL kannattaa valtion ja hallituksen asettamaa tavoitetta nostaa nuoren ikäluokan korkeakoulutusaste 50 prosenttiin

vuoteen 2035 mennessä. Tavoitteen haastavuus on kuitenkin huomattava ja sen saavuttamiseksi tulee tehdä huomattavasti enemmän toimenpiteitä kuin mihin hallitus tähän mennessä on sitoutunut. Lausuttavana olevan lakiehdotuksen mukaiset kuntoutustuen heikennykset osaltaan vaikeuttavat kuntoutuvien henkilöiden toimeentuloon liittyviä edellytyksiä suorittaa korkeakouluopintoja.

SYL pitää myös tärkeänä tavoitetta nuorena työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrän alentamisesta. Kuntoutustuen korotettu vähimmäismäärä nuorille ja ammatillisessa kuntoutuksessa oleville on ollut keino kannustaa heitä osallistumaan kuntoutukseen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen sijaan. Korkeakoulutus ammatillisen kuntoutuksen muotona on keino korottaa Suomen osaamistasoa ja parantaa yksilön työmarkkina-asemaa ja avata hänelle pääsy korkeaa osaamista vaativiin tehtäviin. Korkealla koulutuksella voidaan näin mahdollistaa myös kuntoutustarpeessa olevan henkilön työelämään siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeen sijaan.

Lotta Leinonen
puheenjohtaja
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Roope Tukia
pääsihteeri
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Lisätietoja

Sakari Tuomisto
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
sakari.tuomisto@syl.fi
040 687 6353